

KİTAP TANITMA

DÜNYA SİYASETİNDE AFRİKA

Araš. Gör. Dr. Elem Eyrice TEPECİKLIÖĞLU*

Yrd. Doç. Dr. İsmail Ermağan (Editör), Dünya Siyasetinde Afrika 2, Nobel Akademik Yayıncılık, 16 cm x 23,5 cm, 1. Baskı, Karton Kapak, Kitap Kağıdı, 508 sayfa, ISBN: 978-605-320-21-96, Ankara 2015.

19. yüzyılın sonunda Avrupa ülkeleri tarafından sömürgeleştirilen Afrika, dekolonizasyon sürecini takiben siyasi, ekonomik veya ideolojik sebeplerle büyük güçlerin dış politika öncelikleri arasında yer almaya devam etmiştir. Soğuk Savaş sonrasında bu ülkeler nezdinde önemini büyük ölçüde yitiren Afrika'nın 21. yüzyılla birlikte uluslararası politikadaki etkinliğini artırmaya başladığını görmekteyiz. Afrika bugün gerek pek çok Afrika ülkesinde yaşanan iktisadi gelişme oranları gerekse zengin doğal kaynakları nedeniyle ABD ve Avrupa Birliği gibi kıtanın geleneksel ortaklarının yanı sıra Çin, Hindistan, Japonya, Rusya, Brezilya ve Güney Kore gibi yükselen güçlerin rekabet alanı haline gelmiştir. Dünya Bankası verilerine göre, 2018 yılında dünyanın en hızlı büyüyen on ekonomisinden altısı Afrika'da yer almaktadır.

Afrika'nın yükselişi, Türkiye'nin kıtaya yönelik ilgisini de artırmış ve Türkiye ilk olarak 1990'lı yılların sonunda -içsel ve dışsal faktörlerin de dayatmasıyla- kapsamlı bir Afrika politikası oluşturmuştur. Afrika'ya açılım politikasının uygulanması 2000'li yıllarla birlikte hız kazanmış, 2005 yılının Afrika yılı ilan edilmesini takiben, Türkiye Afrika Birliği'nde gözlemci ülke olmuştur. 2008 yılında Afrika Birliği Türkiye'yi stratejik ortak olan ilan etmiş ve aynı yıl Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi düzenlenmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliği adaylığı için seçimlerin yapıldığı 2008 yılından sonra Türkiye-Afrika ilişkileri ivme göstermiştir. Bu durum, Türkiye'nin Afrika'daki diplomatik temsilciliklerinin sayısındaki artışa bakıldığında rahatlıkla gözlemlenebilir.

* İzmir Yaşar Üniversitesi, Araştırma Uygulama Merkezleri / Ulus. Hukuk Uygulama ve Araş. Mrk.

Dış politika önceliklerinin akademik çalışmaları yönlendirmesi, Türkiye’deki Afrika çalışmalarının gelişimi hususunda da geçerlidir. Bu kapsamda ilk olarak Osmanlı/Türkiye-Afrika ilişkilerine odaklanan Afrika literatürü, giderek farklı konuları da içerecek şekilde genişlemiş ve ilerleme kaydetmiştir. Bu alanda yaşanan en önemli gelişmelerden biri, gerek üniversitelerde gerekse düşünce kuruluşları bünyesinde Afrika üzerine araştırma merkezleri açılması olmuştur. Bu gelişme Afrika çalışmaları alanında lisansüstü programların açılmasını da beraberinde getirmiş, lisans düzeyinde de pek çok üniversitede Afrika ülkelerinin güncel sorunları, tarihi, kültürü, siyaseti, uluslararası ilişkileri ve ekonomik yapısı gibi farklı alanlarda dersler önerilmeye başlanmıştır. Uzun yıllar dünya ve Türk mediasında açlık, yoksulluk ve salgın hastalıklar ile resmedilen Afrika artık dünya siyasetindeki ağırlığını artırmak isteyen Türkiye’ye önemli bir manevra alanı sağlayacak ve alternatif pazarlar ile yeni yatırım alanları arayışında olan Türk firmalarına fırsatlar sunacak bir bölge olarak görülmektedir.

Bu kapsamda editörlüğünü Doç. Dr. İsmail Ermağan’ın yaptığı Dünya Siyasetinde Afrika serisinin ilgili literatüre oldukça önemli bir katkı sunduğunu söyleyebiliriz. 2014 yılında yayınlanan Dünya Siyasetinde Afrika 1’i takiben hemen ertesi sene, 2015 yılında yayınlanan Dünya Siyasetinde Afrika 2 kitabı, Afrika çalışan ve Afrika’ya ilgi duyan uzmanları bir araya getirmektedir. Dünya Siyasetinde Afrika 2, Türkiye-Afrika ilişkilerinin farklı boyutlarının yanı sıra gibi çeşitli Afrika ülkelerini tanıtmak amacıyla ülke profilleri sunan ve Afrika’daki güvenlik sorunları, enerji kaynakları ve kalkınma yardımları gibi Afrika’ya ilişkin pek çok farklı konuyu kapsayan oldukça kapsamlı bir eserdir. Kitabın içeriğine geçmeden, Afrika üzerine bilgi birikimini artırarak ilgili literatürün gelişmesine katkı sağlayan bu kitabın Afrika’daki gelişmelere ilgi duyan her kesimden okuyucunun yanı sıra uluslararası ilişkiler, tarih, ekonomi ve siyaset bilimi başta olmak üzere farklı disiplinlerden araştırmacılara hitap ettiğini belirtmekte fayda vardır.

Toplam on dokuz bölümden oluşan kitabın ilk bölümü, “*Afrika’da Toplum: Batı Afrika İnsanlarının Kültürel Özellikleri: Dünü-Bugünü*” başlığını taşımakta olup, son yıllarda dünyanın en kırılgan ülkelerini barındıran Batı Afrika’nın nüfusu, etnik yapısı, dilleri, dinleri, sağlık sistemi gibi çeşitli bilgileri içermesinin yanı sıra, başlıca Batı Afrika ülkelerine dair kısa analizler de sunmaktadır.

Dünya Siyasetinde Afrika serisinin her kitabında en az bir dış gücün Afrika politikası tarihsel bir arka plan çerçevesinde ele alınmaktadır. Serinin ilk kitabında Çin ve ABD’nin Afrika politikasına dair analizler yer almaktayken, Dünya Siyasetinde Afrika 2’de, Rusya’nın Afrika Politikası incelenmektedir. Bu bölüm kapsamında, Rusya’nın Afrika politikası Soğuk Savaş dönemi ve sonrası olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmekte ve Rusya’nın kıta ülkeleriyle ilişkilerinde öncelik verdiği temel konulara değinilmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, kitap bölümü kapsamında çeşitli Afrika ülkelerine dair ülke analizleri de yer almaktadır. Örneğin, üçüncü bölüm kap-

samında, son dönemde yaşadığı siyasi istikrarsızlılara rağmen Afrika'nın en önemli güçlerinden biri olmaya devam eden Mısır'a ilişkin önemli bilgiler sunulmakta, tarih boyunca sürekli bir rekabet ve nüfuz arayışı içerisinde gelişmiş Mısır-Türkiye ilişkileri tarihsel bir çerçevede ele alınmakta ve iki ülke ilişkilerindeki sorunlar nedenleri ile birlikte değerlendirilmektedir. Kitapta Mısır ile ilgili bir diğer bölüm, "Eğitim ve Gelişmişlik İlişkisi: Mısır Örneği" başlığını taşıyan yedinci bölümdür. Bölüm kapsamında eğitim ve gelişmişlik kavramlarının birbirlerini var eden olgular olarak kendini gösterdiği varsayımından hareketle, Mısır Arap Cumhuriyeti'nin eğitim ve gelişmişlik durumları incelenmekte ve eğitim sistemini belirleyen etkenler ele alınmaktadır.

Kitap kapsamındaki bir diğer ülke analizi Afrika'nın en büyük ekonomisi ve nüfusu olan Nijerya'yı kapsamakta olup, bölüm kapsamında ülkeye ilişkin genel bilgilerin yanı sıra yolsuzluk, silahlı çatışmalar ve terörizm gibi temelleri sömürgeci döneme dayanan ülkenin temel problemleri ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Bölüm kapsamında, ayrıca, Nijerya'nın ekonomik ve siyasal yönden güçlenmesini sağlayan özellikleri ile Nijerya-Türkiye ilişkileri incelenmekte ve Afrika'nın kapısı olabilecek bu ülke ile ilişkilerin daha da geliştirilmesi tavsiye edilmektedir. Kitapta yer alan üçüncü ülke analizi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne ilişkin beşinci bölüm kapsamında sunulmaktadır. Bu bölüm, ülkenin tarihçesi, iç ve dış politikasındaki gelişmeler ve Türkiye ile ilişkilerini ele almaktadır. Rüşvet, istikrarsızlık ve insan hakları ihlalleri ile sürekli gündeme gelen ülkenin ekonomik gelişimini sağlayamadığını iddia eden bölüm kapsamında, Türkiye ile ilişkilerde son dönemde canlanma görülmesine rağmen ikili ilişkilerin yeterli düzeyde olmadığı belirtilmektedir.

Takip eden altıncı bölüm, kıtadaki temel sorunlar kapsamında Afrika'daki Büyük Göller Bölgesi'nin güvenlik sorunlarını ele almakta ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmektedir. Geleneksel güvenlik yaklaşımlarının Üçüncü Dünya ülkelerinin güvenlik sorunlarını açıklamakta yetersiz kaldığı argümanından hareketle Üçüncü Dünya güvenliği yaklaşımlarına odaklanılmaktadır. Afrika'da kalkınma ve gelişmişlik konusunu Afrika kıtasındaki ulaşım imkânları ile ilişkili olarak inceleyen sekizinci bölüm kapsamında sömürge döneminde kıtanın kaynaklarının kullanımı amacıyla inşa edilmiş ulaşım sistemlerinin bugünün ihtiyaçlarına cevap veremediği ve Afrika kıtasının ulaşım altyapısı bakımından eksik olduğu belirtilerek mevcut ulaşım imkânlarının geliştirilmesi amacıyla öneriler getirmektedir. Kitabın dokuz ve onuncu bölümleri kıtaya ilişkin çeşitli konuları ele almakta olup, bu bölümler kapsamında Hristiyan misyonerlerin Sahra-altı Afrika kültüründe ve edebiyatında bıraktığı izler, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde Afrika ile ilgili görülen davalar gibi konular ayrıntılı bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

Kitabın on birinci, on ikinci, on üçüncü ve on dördüncü bölümleri Afrika'da ekonomi temasıyla hazırlanmıştır. Örneğin, on birinci bölüm kapsamında Sahra-altı Afrika'da enerji kaynakları, potansiyeli ve yatırımları, Afrika'daki enerji yatırımlarında Türkiye'nin konumu ve Afrika'nın enerji kaynaklarının Türkiye'ye sunabileceği fırsatlar gibi çeşitli konular üzerinde durulmaktadır.

Güney Afrika'da endüstri ilişkilerini tarihsel geçmiş ve apartheid sonrası dönüşüm kapsamında ele alan on ikinci bölümü takiben on üçüncü bölümde Sahra-altı Afrika'da bir devletçilik mucizesi olarak Ruanda ekonomisi incelenmektedir. Doğu Afrika'nın geçtiğimiz dönemlerde göstermiş olduğu ekonomik büyüme performansı ile ilişkili olarak Doğu Afrika topluluğu kapsamındaki ekonomik ve siyasal bütünleşme çabalarının tartışıldığı on dördüncü bölüm, Doğu Afrika ekonomilerine ilişkin ayrıntılı bir analiz sunmakta, Ruanda'nın yanı sıra Burundi, Kenya, Tanzanya ve Uganda ekonomilerini de incelemektedir.

Kitabın on beş, on altı, on yedi, on sekiz ve on dokuzuncu bölümleri, Türkiye-Afrika ilişkilerini farklı boyutlarıyla incelemektedir. Türkiye-Doğu Afrika Ekonomik İlişkilerini 2002-2014 dönemi bazında inceleyen ve Doğu Afrika ülkeleri ile ticari ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla çeşitli öneriler getiren on beşinci bölümünü izleyen on altıncı bölüm, Türk dış politikasının Afrika yönetimini beş Sahra-altı Afrika ülkesi (Tanzanya, Güney Afrika, Sudan, Etiyopya ve Nijerya) özelinde incelemekte, bunu yaparken daha çok iktisadi ve kültürel ilişkilere odaklanmaktadır. Afrika ile ilgili Türkçe literatürde gelişmekte olan bir alan olan Afrika'ya kalkınma yardımı politikalarını, Çin ve Türkiye örnekleri çerçevesinde karşılaştırmalı bir şekilde sunan on yedinci bölümü takiben on sekizinci bölümde Türkiye-BM ilişkilerinde Afrika'nın artan görünürlüğü ve Türkiye'nin Afrika diplomasisi gibi konular incelenmekte ve bu anlamda literatürde eksik olan bir diğer alana ilişkin önemli bir değerlendirme yapılmaktadır. Çalışmanın son bölümü, sömürgeciliğin iktisadi ve siyasi sonuçlarını incelemekte ve bu konuyla bağlantılı olarak Türkiye'nin insan odaklı yaklaşımının Afrika için bir fırsat penceresi oluşturup oluşturmayacağını analiz etmektedir.

Dünya Siyasetinde Afrika 2 kitabının yazarları şunlardır: Prof. Dr. Ramazan Özey, Dr. Elem Eyrice Tepeciklioğlu, Doç. Dr. Murat Aktaş, Yrd. Doç. Dr. İsmail Ermağan, Dr. Phil. Mustafa Acar, Dr. Volkan İpek, Doç. Dr. Bahtiyar Dursun, Dr. Ali Yiğit, Dr. Phil. Atanur Kara, Prof. Dr. Ozan Erözden, Yrd. Doç. Dr. Gonca Oğuz Gök, Doç. Dr. Oktay Salih Akbay, Yrd. Doç. Dr. Bülent Eşiyok, Doç. Dr. Fahri Türk, Doç. Dr. Emel Parlar, Samiratou Dipama, Yrd. Doç. Dr. Asena Boztaş, Yrd. Doç. Dr. İskender Gümüş, Ferit Belder, Alperen Erdoğan ve Kırklareli Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mustafa Aykaç.

Dünya Siyasetinde Afrika 2 kitabının zengin içeriği serinin devamı olan diğer üç kitapta da kendisini göstermektedir. Türkiye'de Afrika çalışmalarının kayda değer oranda ilahiyat perspektifi olmaları, böyle bir çalışmaya birçok yönden yeni alanlar bırakmaktadır. Bugün pek çok üniversitede ders kitabı olarak okutulan bu seri, Afrika üzerine Türkçe literatürün zenginleşmesine katkı sağlamakla kalmamakta, Afrika'ya olan akademik ilgiyi beslemekte ve canlı tutmaktadır.